

"Mūsu sakņu spēks spēj pārsteigt"

Šodien Dailes teātrī pirmizrāde gaidāma vienam no šīs sezonas būtiskākajiem Latvijas teātru notikumiem – leģendārais aktieris un režisors Džons Malkovičs iestudējis izcilā britu dramaturga Toma Stoparda lugu "Leopoldštate". Dailes teātra iestudējumā radoši satiekas daudzi starptautiski spēcīgi spēlētāji – gan aktieris un režisors Džons Malkovičs, gan beļģu scenogrāfs Pjērs Fransuā Limbošs, gan austriešu kostīmu māksliniece Birgita Hutere, gan daudzi izcilie teātra aktieri – Lidija Pupure, Artūrs Skrastiņš, Kristīne Nevarauska, Vita Vārpiņa, Kārlis Arnolds Avots un citi.

DIĀNA JANCE

Seru Tomu Stopardu mēdz dēvēt par diženāko britu dramaturgu tūlīt pēc Šekspira, un "Leopoldštate", kura pirmizrādi piedzīvoja 2020. gada pavasarī Londonā, kļuvusi par vienu no ievērojamākajiem un apspriestākajiem jaunāko laiku dramaturģijas darbiem. Dramaturgs, kurš dzimis 1937. gadā, uzskata, ka lugā ne tikai koncentrēti aprakstījis pats savas dzimtas likteni, bet izteicis arī gadu desmitos uzkrāto radošo potenciālu. "Leopoldštate" stāsta par dzimtas spēju izdzīvot caur 20. gadsimta lielākajām cilvēces katastrofām, lugas darbībai aizsākoties 1899. gadā un sekojot ģimenei līdz pat 1955. gadam. Teātra kritiķis Džesijss Grīns laikrakstā "The New York Times" par "Leopoldštati" saka, ka tā uzskatāma kā sava veida piemineklis vēsturei, turklāt "luga nedod norādījumus, kā apraudāt pazudošo pasauli, bet ar lielu milestību to atdzīvina". Režisors Džons Malkovičs uzskata: "Es domāju, ka vienmēr vērts atgādināt, uz ko cilvēki ir spējīgi – uz brīnišķīgām lietām un ne tik brīnišķīgām lietām."

Pirms vairākiem gadiem, ciemojoties Latvijā, dramaturgs Toms Stopards sarunā ar "Latvijas Avīzi" teica, ka ir ļoti laimīgs par savu darbu iestudējumam Latvijas teātros, un slavēja mūsu aktieru profesionalitāti: "Esmu pārliecināts,

ka mākslinieki jūsu zemē var justies laimīgi. Vismaz es tāds jūtos." Šoreiz "Latvijas Avīze" uzrunāja aktrisi Lidiju Pupuri – viņa Vīnes "Leopoldštates" ģimenē tēlo māti Emiliju, kura 1899. gadā ir Mercu ģimenes galva.

Mūsu sarunu iesākot, iebildāt, ka jūsu loma nav liela, tomēr ebreju ģimenēs mātes teiktāis mēdz līdzināties likumam...

L. Pupure: Taisnība, mana loma ir ļoti iezīmīga, jo lugā jau tēva, proti, mana vīra, nemaz nav. Lugas sākums stāsta par Vīnes buržuāzijas ģimeni, tajā laikā, kad vēl esmu starp viņiem, viņi ir ļoti bagāti. Mana Emilija ģimenē palikuši tā vecākā, galvenā, kura turklāt pilda arī misiju, ko parasti Pesaha svētku Sедера rituālajā maltī-

ANATOLIJA SUBHANKULOVA FOTO

Lidija Pupure: "Izstaigājot izrādes laiku, atgriežas arī manas dzimtas atmiņas, raisās asociācijas un atmiņas arī par mūsu tautas gājumu."

tē būtu jāuzņemas vīrietim. Lugas varoņiem nākas iedzīvoties dažādās zemēs, kur nu katru aizvedis dzīves ceļš, tas ir gan pašu izvēlēts, gan apstākļu radīts. Cenšoties kopt tradīcijas, Emilija cenšas saglabāt to, kas izzūd, dzīvojot svešumā.

Luga uzsver, cik nozīmīga ir vēsture, citēju pārmetumu, kuru kādā brīdī saka viens no varoņiem: "Tu dzīvo tā, it kā nebūtu vēstures, it kā cilvēks aiz sevis nemestu ēnu."

Izrāde runā par ebreju dzimtas likteni, bet tās stāsts atsauc atmiņā arī mūsu tautas likteni, kurš lugā pieminētajos gados bijis ļoti raibs. Izstaigājot izrādes laiku, atgriežas arī manas dzimtas atmiņas, rai-

Jāteic, ja vecmāmiņa nebūtu aizbraukusi līdzi, viņi noteikti Sibīrijā nebūtu izdzīvojuši.

Šodien sāk vēl viena izrādes tēma – arī mūsu tauta izklist pasaulē. Izrāde vēsta par to, kā katrs varonis cenšas ieiet sabiedrībā svešumā un tai piemēroties. Vienu brīdi lugas varoņu starpā par to notiek diskusija un ir ļoti zīmīgs teksts: "Mums vajag asimilēties, jo šī ir mums apsoltā zeme, te esam ieradusies strādāt, un mums jādomā mūsu pienums jaunajai valstij."

Tik un tā gandrīz visās valstīs, kur vien aizdevušies, viņus tomēr nepieņem, un tāpēc rodas konflikts. Ir bijuši laiki, kad šīs tautas pārstāvji savās jauniegūtajās mītnes valstīs bijuši ļoti izolēti, pat ļoti. Izrādē tiek izspēlēti dažādi likteņi, viena ģimenes daļa nokļūst Amerikā, citi Anglijā, vēl citi Austrumārijā vai izdarījuši pašnāvību. Finālā daži no viņiem satiekas, bet tas ir ļoti smags un drūms.

Par to ļoti jādodomā saistībā ar mūsu šodienas aizbraucējiem no Latvijas. Par to, ka pat neapveram, cik būtiski ir nezaudēt savu identitāti. Uzskatu, ka latviešu emigranti pēc Otrā pasaules kara spēja izdzīvot tikai tāpēc, ka viņi saglabāja savu vidi. Tas pasaulē vērojams bieži – sevi saglabā un drošāk jūtas tie, kuri dzīvo neaizmirstot, kas viņi ir. Tās ir tādas netveramas lietas... Mūsu saknes dod citu pašapziņu, citu izjūtu, tas ir ārkārtīgi svarīgi. Es gribētu teikt, ka tauta sevi saglabā, ja tā neaizmirst savas saknes. Šobrīd, kad materiālu apsvērumu vārdā no mūsu tautas daudzi izvēlas braukt prom, cik no viņiem sevi saglabās, cik no viņiem būs ieguvēji un cik būs zaudētāji?

Reizēm mūsu sakņu spēks spēj pārsteigt, atceros, toreiz vēl bija pagājis pavisam īss laiks kopš neatkarības atgūšanas, un te atbrauca

kāds Amerikas latvietis, viņš agrāk Latvijā nebija bijis. Ierodoties viņu, protams, šokēja iepriekšējās sistēmas atstātā vide un nabadzība, bet divainākais bija tas, ka nepagāja pat nedēļa, kad viņš teica – nezinu, kas ar mani notiek, bet te jūtos tik viegli, tik labi, te jūtos mājās. Tas bija tik pārsteidzoši. Turklāt pārsteidzoši arī viņam pašam... Viņa mamma bieži man teica – kaut arī Amerikā dzīvoju jau tik ilgu gadu, es katru nakti atgriežos Latvijā.

Jūs esat strādājusi pie tik dažādiem režisoriem, kāds ir režisors Džons Malkovičs?

Tiešām esmu strādājusi kopā ar dažādiem režisoriem, tas bijis ļoti interesanti. Vairāk salīdzināt nevajag, bet, būdams aktieris, viņš gaida aktiera izpratni un aktierim uzticas. Jau pašā sākumā režisors teica, ka neatzīst dot aktieriem ļoti konkrētus ieteikumus. Šajā darbā arī neizcēlās kāda īpaša režijas maniere, jo tas ir reāli psiholoģisks darbs un reāli psiholoģisks spēles stils. Tiesa, vēlākā mēģinājumu gaitā un iestudējuma procesa finālā Malkovičs, skatoties no aizses, arī mēdza teikt kādus savus aizrādījumus, bet tie bija ļoti taktiski. Viņš ar mums runā kā līdzīgs ar līdzīgu. Tas ir gan patīkami, gan pašam liek vairāk domāt un būt gatavam.

Dramaturgs Toms Stopards dzimis bijušajā Čehoslovākijā, tagad dzīvo Londonā, bet par sevi ir teicis, ka nekad neesot juties kā bēglis.

Gadsimtu laikā daudzi no ebreju tautas ir mēģinājuši asimilēties, daudziem arī izdevies saglabāt savu identitāti, savas zemes un tautas tradīcijas un spēku – tam ir milzīga nozīme. Kā ir pareizāk? Atkal domāju par mums – Latvijā vienmēr dzīvojuši daudzi svešautieši, bet pēdējā laikā īpaši saasiņāties jautājums, kā vajadzētu iz-

turēties mums, šīs zemes un valsts saimniekiem? Kā mums vajadzēja izturēties jau kopš neatkarības atgūšanas, kā varētu sadzīvot vienlaikus nenolaupīt svešautiešu identitāti. Nav iespējams iegūt labu rezultātu, ja šis process notiek ar naidu un pārmetumiem, turklāt daļēji process jau ir nokavēts. Šī tēma ir mūsu aizkavējies un nepadarīts mājasdarbs. Protams, nelojāliem cilvēkiem vajadzīgs likums, tur nav diskusiju, ja nav lojāls, tad ir jālūdz braukt prom. Diez vai lojalitāte varētu būt valodas mācību stundu un prasmju jautājums.

Vienlaikus – esam tauta, kura norūpējusies par savu valodu. Citautietis jau nespēj saglabāt mūsu valodu, protams, to var apgūt sadzīves līmenī, bet tāds, kuram latviešu valoda nav dzimtā valoda, to nekad nevarēs izjust. Man šodien ļoti sāp sirds, kad dzirdu savus tautiešus runājam pavisam sliktā, nabadzīgā latviešu valodā. Mūsu valoda ir mūsu galvenais pienākums.

Šis izrādes vienas ģimenes stāsts ierosina ļoti daudz pārdomu...

Domājot par ebreju tautas likteni, izjūtu neapšaubāmu līdzjutību, bet to jūtu jau sen, arī bez izrādes. Lugā māte Emilijai, skatoties fotogrāfijas, ir ārkārtīgi zīmīgs teksts: "Mums no jauna jāstāsta tas, ko tik ātri aizmirstam..." Es gribētu, lai kāds uzrakstītu līdzīgi dziļu sāgu par latviešu ģimeni, lai mūsu pēcnācējiem un šodienas jaunajai paaudzei kādā līdzīgā literārā darbā būtu iespēja izdzīvot mūsu tautas likteni.

Latviešu tautai nebūtu iemeslu apauzt ar mazvērtības kompleksu, turklāt ne tikai teātra profesionālās, bet vispārējā nozīmē, no tā vajadzētu tikt vaļā, tas ir viens no mūsu lāstiem. Zenta Mauriņa savulaik skumīgi teikusi: "Latvietim lēta cena, šīs lāsts mūs pavada vēl šodien, vai nu sirgstam ar mazvērtības izjūtu, vai arī ar lielummāniju, trūkst iekšējās drosmes." Vēl joprojām skatāmies uz citiem, mēģinām kopēt un atdarināt, bet lielākā vērtība jau ir atšķirība, jauna krāsa, jauna nots, arī cita, īpaša pasaules uztvere.

Lielais vairums mūsu aizbraucēju pasaulē gan atraduši diezgan vienkāršus darbus. Tiesa, par tiem samaksa ir tāda, lai varētu diezgan pārticīgi dzīvot, pat ceļot, bet jā-jautā, vai viņi tur, svešumā, attīstīti savus talantus, savus dotumus? Vai mācīsies? Vairāk vienādi apraks savu talantu, samierināsies ar vienkāršo darbu? Vairāk vienādi Latvijā viņiem būtu bijusi lielāka iespēja sevi stimulēt. Mēs esam zinātkāra un mācīties gribošā tauta, no laika gala esam pasūtīnājuši un lasījuši grāmatas, mūs vienmēr interesējis notiekošais pasaulē.

Šķiet, šī izrāde šodien ir ļoti aktuāla – par to, kas notiek pasaulē un kā tā mainās. Kā saglabāt savu īpatnību, identitāti, kā nezaudēt vērtības, kuras veido personību. Šo lugas stāstu noteikti katrā valstī saskata citādi, bet mums, latviešiem, kas arī gājuši cauri laikmetu griežiem, ir savs redzējums un sava attieksme.